

Är Socialstyrelsens intresse av en öppen granskning genuint?

■ Det ligger självklart i Socialstyrelsens intresse att utsättas för kritisk granskning», skriver överdirektören Nina Rehnqvist i *Läkartidningen* 32–33/2002 (sidan 3226). Detta med anledning av att undertecknad begärt att få granska grundmaterialet bakom den rättspsykiatrirapport som Socialstyrelsen publicerat och där resultaten är svåra, för att inte säga omöjliga, att tro på.

Tyvär, fortsätter Rehnqvist, är det emellertid omöjligt att låta rapporten utsättas för en öppen granskning eftersom de aktuella uppgifterna (om återfall i brott) kommer från Rikspolisstyrelsens sk belastningsregister, och dessa uppgifter »omfattas av en bestämmelse i Sekretesslagen om absolut sekretess«.

Det är, med andra ord, inte Socialstyrelsens fel att uppgifterna inte kan bli föremål för kontroll. Man är helt enkelt låst av Rikspolisstyrelsens krav på sekretess.

Begär utvidgat tillstånd!

Eftersom det enligt Rehnqvist ligger ett självklart intresse i att utsättas för kritisk granskning, så kan problemet emellertid, tack och lov, lösas mycket enkelt (»tack och lov«, eftersom den viktiga grundprincipen om öppenhet inom forskningen annars kränks). Socialstyrelsen begär helt enkelt ett utvidgat tillstånd hos Rikspolisstyrelsen, så att det också omfattar undertecknad och forskningschefen/docenten Martin Grann.

Eftersom vi är seniora forskare på området med stor vana av att arbeta med uppgifter som det här är fråga om (undertecknad är också förordnad som vetenskapligt råd vid Socialstyrelsen), är det osannolikt att detta inte skulle beviljas. Rapporten kan därmed bli föremål för den öppna granskning som önskas av alla. Detta alltså inklusive Socialstyrelsen, om man får tro Nina Rehnqvist. Framtiden får väl utvisa hur det egentligen är med den saken.

Henrik Belfrage

*professor, forskningschef,
rättspsykiatriska regionkliniken
i Sundsvall
Henrik.belfrage@lvn.se*

Att kommunicera effektivt och utan chauvinism

■ Efter att ha läst Björn Melanders inlägg till förmån för det svenska språket och Gulbrandsens och medarbetarens test av läkares läspreferenser (*Läkartidningen* 26–27/2002, sidorna 2924-6, 2930-2) ber jag att få anmäla en något avvikande mening.

Doktoranderna tacksamma

Melander antyder att man kanske inte skall ha för mycket akademisk undervisning på engelska. Jag vill därför nämna att doktorander, som varit tvungna att delta i seminarier på engelska (trots att alla talade svenska), efter sitt första utlandssymposium varit mycket tacksamma för att de var vana vid vetenskapliga diskussioner på engelska. Och på Mikrobiologiskt och tumörbiologiskt centrum (MTC) på Karolinska institutet är engelska det enda officiella språket, och det har fungerat väl för forskare från sextiotre nationer.

Enligt Gulbrandsen och medarbetare skulle kommunikation av forskningsresultat ske effektivare på modersmålet än på engelska. Om så skulle vara fallet (det beror ju på auditoriet) vore den för mig uppenbara åtgärden att försöka förbättra lyssnarnas kunskaper i engelska. Som en vän påpekade: På ett enkelt och roligt sätt går det ju med en privat prenumeration på *The Lancet*.

Engelskan vinner terräng

Svenska språket är ganska fattigt på ord, det engelska är mer än tre gånger rikare. Min stora (»unabridged«) Webster från 1949 upptar ca 388 000 ord medan Svenska Akademiens ordlista som mest (1950) upptog omkring 155 000. Den elfte upplagan från 1986 stannar vid ca

Engelskan dominerar idag som gemensamt språk i internationella vetenskapliga sammanhang, men kommunikationen med patienterna sker (alltjämt) på modersmålet.

120 000 ord. Förutom antalet ord bör man ju ta hänsyn till utbredningen, dvs antalet individer som behärskar språken, och då väger våra åtta miljoner ganska lätt mot de fyrahundra miljoner som har engelska som modersmål. Denna språkgrupp är också den som alltmer styr vår utveckling. Även inom internationella organ växer engelskan, och i vintras uppgav *The Economist* att allt fler länder i det interna EU-arbetet accepterar att kommunicera på engelska, och det uppgavs gälla även en majoritet av de tillfrågade fransmännen.

Förutom de engelskspråkiga länderna tillkommer ju alla de yrkeskategorier där engelska är standard. Och det är inte bara inom forskning utan också bl a flyg- och sjöfart, nyhetsförmedling, film- och musikindustri. Visst har språk

ett egenvärde, bl a för språkforskare. Men för oss andra är målet att snabbt kommunicera så felfritt som möjligt, och ibland samtidigt, med så många som möjligt. I Första Mosebok, 11 kapitlet, om Babels torn ville Herren straffa människorna genom att »förbistra deras tungomål«.

Låt oss gå den motsatta vägen!

Hans G Boman

*professor emeritus, Stockholm
hans.g.boman@swipnet.se*

Nästa sida:

Björn Melander och Pål Gulbrandsen svarar.

Replik 1:

Sätt inte svenska och engelska i motsatsställning till varandra

II Det finns många goda skäl till att använda engelska i medicinsk utbildning och forskning. Hans G Boman anger några av dessa i sitt inlägg. Jag anser att det också finns många goda skäl att använda svenska, och i min artikel har jag försökt ange några av dessa.

Kan välja både–och

Nu är det dessbättre så att vi inte behöver sätta de båda språken i motsatsställning till varandra. När det gäller språk kan man nämligen välja både–och. Forskning om språkinläring visar entydigt att kunskaper i olika språk stöder och inte motverkar varandra. Dessutom står det klart att goda färdigheter i modersmålet underlättar användningen av främmande språk. Svenska doktorander blir inte sämre på att skriva och tala engelska för att de också kan behandla sin forskning på svenska. Tvärtom blir de med stor sannolikhet bättre. Kanhända blir de också bättre forskare; modersmålet utgör tveklöst grunden för kunskapsutveckling och intellektuell kreativitet.

Engelskan är inte majoritetens språk

Hans G Boman hänvisar till Bibelns berättelse om Babels torn. Huruvida världens mångspråkighet ska betraktas som ett gudastraff eller som en rikedom att glädjas åt, kan man naturligtvis ha olika åsikter om. Hur vi än ser på saken gäller dock att det talas många olika språk på vår jord. Då är det givetvis utmärkt att vi har ett internationellt språk att mötas via, f n engelska. Men engelskan är inte modersmålet för majoriteten av världens befolkning, och som bekant inte heller för huvuddelen av Sveriges invånare.

Därför är det en klok och produktiv strategi såväl för Sverige som för många andra länder att utveckla kunskaperna både i det egna språket och i engelskan. En oklok och kontraproduktiv strategi vore att låta engelskan helt slå ut de andra språken inom högre utbildning.

Fel påstå att engelskan har fler ord

Slutligen en språkvetenskaplig randmärkning. Hans G Boman hävdar att engelskan har mer än tre gånger så många ord som svenskan. Detta är ett påstående man inte sällan möter. Det är dock fel. Skälet är att alla språk har ett i princip obegränsat ordförråd. Vi kan alltid bilda nya ord (i svenskan främst genom sammansättning och avledning), och vi kan alltid låna ordmaterial från andra språk.

Naturliga språk måste fungera så, annars skulle de inte kunna anpassa sig till vår ständigt förändrade omvärld. Att säga att engelskan har fler ord än svenskan är ungefär lika konstigt som att göra gällande att engelskan har fler meningar än vårt språk; på båda språken kan vi naturligtvis bilda alla de meningar vi vill.

Ingen brist på svenska ord

Ingen ordlista kan heller göra anspråk på att förteckna alla ord i ett språk, och jämförelser mellan storleken på olika ordböcker är därför meningslös. Att det finns omfattande engelska lexikon visar bara att det språket är väl utforskat och dokumenterat. Detsamma kan för övrigt sägas om svenskan.

Det finns för vårt språks del en rad olika ordböcker av vilka flera är betydligt mer omfattande än Svenska Akademiens ordlista – ser man till antalet belagda ord hävdar sig svenskan väl i jämförelse med de flesta andra språk. Faktum är att svenskan tillhör de allra bäst beskrivna språken i världen. Den som väljer att inte använda svenska kan inte skylla på brist på lexikografiska hjälpmedel. Och inte heller på brist på ord.

Björn Melander

*docent i nordiska språk, Uppsala universitet, huvudsekreterare i den parlamentartiska utredningen om svenska språket
Bjorn.Melander@nordiska.uu.se*

Replik 2:

Medicinens största språkproblem är kommunikationen med patienterna

II Selv om man har størst utbytte av å lese faglitteratur på morsmålet, kan man naturligvis bli bedre i engelsk. Kommunikasjon med resten av verden er en sentral del av medisinsk vitenskap og må selvfølgelig foregå på engelsk. Men medisinenes største kommunikasjonsproblem i dag er i forhold til pasientene.

Nylig viste en undersøkelse gjort for en norsk dagsavis at pasientene forstår under halvparten av begreper som for leger er dagligdags. De fleste leger er ikke forskere, men praktiserer medisin blant pasienter. Dersom ikke de er i stand til å anvende lettfattelige ord på sin vitenskapelige kunnskap, er det stor fare for misforståelser i møte med pasienten.

Bra for forskaren også at oversätta

I Tidsskrift for Den norske lægeforening får vi ofte kritikk fra forskere som vil skrive for et norsk medisinsk publikum, men som synes det er vanskelig å finne gode norske ord for de engelske begrepene. Men vi har også fått andre reaksjoner: Flere har takket oss for at vi forlangte norsk oversettelse. De har gitt uttrykk for at arbeidet med å finne en god oversettelse har økt deres egen innsikt i det de arbeider med. Så en oversettelse er også av verdi for forskeren selv.

Använd det språk vi drömmer på

Det er fint at engelsk er et rikt språk. La oss gjøre skandinaviske språk rikere også, ved å skape gode oversettelser. Vi må håpe at forskernes hoder er gode nok til å tenke klart på to språk, og at viljen til å kommunisere på det språk som praktiserende leger og pasienter drømmer på, fortsatt vil være stor.

Pål Gulbrandsen

*Tidsskrift for Den norske lægeforening og Stiftelse for helsetjenesteforskning (HELTEF), Nordbyhagen, Norge
palgul@heltef.no*